

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra germanistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vliv nového jazyka a nové kultury v relaci k charakteru literární postavy.
Na příkladu analýzy a žánrového vymezení románu Noční vlak do Lisabonu.

The influence of new language and new culture in relation to the nature of characters. On
the example of analysis and genre definition of novel Night Train to Lisbon.

Aneta Drázdová

Vedoucí práce: PhDr. Tamara Bučková, Ph. D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: B ČJ-NJ

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. 7. 2017

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své práce PhDr. Tamaře Bučkové, Ph. D za cenné rady a připomínky.

Anotace

Předložená bakalářská práce se zabývá analýzou románu *Noční vlak do Lisabonu* od švýcarského autora Pascala Merciera (vl. jm. Peter Bieri). Úvodní část práce vymezuje pojem postmodernismus a uvádí příklady německy psaných postmoderních románů. Následuje představení autora. Analytická část práce začíná žánrovým vymezením románu. Těžištěm práce je charakteristika hlavního hrdiny s důrazem na jeho setkání s novým jazykem a s novou kulturou. V závěru se práce pokouší odpovědět na otázku, zda je hlavní protagonista typickým hrdinou postmoderních románů.

Klíčová slova

jazyk, kultura, *Noční vlak do Lisabonu*, Pascal Mercier, portugalská, postmodernismus, román, vývoj, změna života

Anotation

This bachelor thesis discusses the analysis of the novel *Night train to Lisbon* written by Swiss author Pascal Mercier (Peter Bieri by own name). The introductory part defines the term postmodernism and lists examples of some postmodern novels written in German. Then the introduction of the author follows. The analytical part of the thesis starts with novels' genre specification. The base of the thesis is characteristics of the main figure with emphasis on his encounter with new language and new culture. In the conclusion the thesis is trying to answer the question whether is the main character a typical hero of postmodern novels.

Keywords

Language, culture, *Night Train to Lisbon*, Pascal Mercier, Portuguese, postmodernism, novel, development, change of life

Obsah

Úvod	6
1 Literární kontext románu <i>Noční vlak do Lisabonu</i>	7
1.1 Postmodernismus	7
1.2 Román <i>Noční vlak do Lisabonu</i> v kontextu německy psaných postmoderních románů	8
2 Krátké představení autora.....	10
3 <i>Noční vlak do Lisabonu</i>	12
3.1 Žánrové vymezení románu <i>Noční vlak do Lisabonu</i>	12
3.1.1 Postmoderní román	12
3.1.2 Filozofický román.....	16
3.1.3 Iniciační román	19
3.2 Nastínění dějové linie	22
3.3 Raimund Gregorius, hlavní postava románu	26
3.3.1 Vývoj postavy	29
3.3.1.1 Proměna charakteru postavy v závislosti na dějové linii a časoprostoru románu	31
3.3.2 Raimund Gregorius jako postava „předdefinovaná“ jazyky a kulturami	33
3.3.2.1 Klasické jazyky versus mateřština	33
3.3.2.2 Francouzština	35
3.3.2.3 Portugalština	35
4 Raimund Gregorius, hrdina postmoderního románu	40
Závěr	42
Resümee	44
Seznam použitých zdrojů	45
Příloha	48
Seznam obrázků	50

Úvod

Bakalářská práce se věnuje analýze románu *Noční vlak do Lisabonu* (*Nachtzug nach Lissabon*), který pod pseudonymem Pascal Mercier vydal roku 2004 švýcarský filozof a spisovatel Peter Bieri. V románu se hlavní hrdina rozhodne opustit svůj jednotvárný život a vydá se na cestu do Lisabonu. Tématem předkládané práce je vliv nového jazyka a nové kultury na protagonistu románu.

Téma jsem si zvolila z toho důvodu, že je mi jako studentce cizího jazyka blízké. Zároveň mě zaujal hlavní protagonista románu i to, jak rychle dokázal změnit svůj život. Na jeho vývoj měl největší vliv nový jazyk a pobyt v cizí zemi. Líbí se mi, že se v románu objevuje více jazyků, nejen portugalská. V románu je kladen důraz nejen na jazyky, ale i na smysl slov obecně. Téma střetávání různých jazyků a kultur je aktuální v současném globalizovaném světě.

Cílem práce je charakteristika hlavního hrdiny s důrazem na jeho setkání s novým jazykem a s novou kulturou. Středobodem práce se tak stává hlavní postava románu, Raimund Gregorius. Dále si práce klade za cíl román žánrově vymezit.

Úvodní část práce se věnuje postmodernismu a německy psaným postmoderním románům. Následuje představení autora. Nejobsaňlejší částí práce je třetí kapitola. Ta se zprvu pokouší román žánrově vymezit, poté se věnuje hlavní postavě. Nejdříve se pokusí postavu charakterizovat. Dále je pozornost soustředěna na vývoj hlavního hrdiny. Důraz je kladen na jeho proměnu v cizí zemi a na to, jak ho ovlivňují jazyky.

Práce pojednává o tom, jak jazyky hlavního hrdinu utvářejí, jakým způsobem se je učí i jaký k nim má on sám vztah. Práce se pokusí popsat, jaké jazyky se v románu objevují a porovnat je. Nejvíce pozornosti bude věnováno portugalskému.

V závěru se práce snaží odpovědět na otázku, zda je hlavní protagonista typickým hrdinou postmoderních románů. Čtvrtá kapitola tak shrne poznatky z předchozích kapitol. Práce je psána českým jazykem, v českém překladu jsou i ukázky z románu. Originální znění je v poznámkách pod čarou, u delších ukázek na konci práce v příloze.

1 Literární kontext románu *Noční vlak do Lisabonu*

1.1 Postmodernismus

Postmoderna vzniká v severoamerické a poté v západoevropské kultuře od šedesátých let dvacátého století jako reakce na modernu. Hoffmanová zdůrazňuje (1992), že pojetí pojmu postmoderna je nejednotné, podobně jako je nestabilita, přetržitost a nesouvislost podstatou postmodernismu.

Základními principy postmoderny je otevřenost a pluralismus. Otevřenost a pluralismus se objevují ve filozofii, ve způsobu teoretické práce a v kultuře. Pluralismus se projevuje v pohledu na svět a na život (Demjančuk 2003, s. 7). Objevuje se množství různých pohledů na skutečnost, neexistuje pouze jedna pravda. Současný svět je chápán jako multikulturní svět, který vyrůstá z různých kulturních a civilizačních okruhů (Holý, 2013, s. 908–909).

Představa pokroku se problematizuje, zpochybňuje se představa trvale platné pravdy. Postmodernisté popírají smysl „velkých příběhů“, které jednoznačně vykládaly smysl a směr dějin (Holý, 2013, s. 908–909). Francouzský filozof a teoretik postmoderny Jean-François Lyotard (1993, s. 97–98) v úvodu své práce *Postmoderní situace* píše, že podstatou pojmu „postmoderní“ je nedůvěra vůči metanarativním (velkým) příběhům.

Umění klade důraz na rozmanitost a variabilitu, typické je míšení „vysoké“ a populární kultury. Mezi postmoderní umělce patří A. Warhol a C. Shermanová ve výtvarném umění, Ch. Jencks a R. Venturi v architektuře nebo J. L. Godard a D. Lynch ve filmu. K autorům postmoderních děl patří J. Barth, N. Mailer, T. Pynchon, R. Coover, J. Fowles a U. Eco. Mezi německy píšící autory se řadí P. Süskind, E. Jelineková, H. Müller a P. Handke. Z českých autorů postmoderní díla tvoří J. Kratochvíl, V. Macura, D. Hodrová a M. Urban (Nünning ed., 2004, s. 543–544; Holý, 2013, s. 908–909).

Petrů (2000, s. 67) poukazuje na skutečnost, že jednotliví autoři realizují postmoderní tendence individuálně, proto se k postmodernismu řadí spisovatelé s odlišným stylem psaní. Jako příklad uvádí V. Nabokova, S. Becketta, K. Vonneguta a M. Kunderu.

Postmoderní literatura využívá všech literárních prostředků. Spojuje postupy triviální, odborné a publicistické literatury s exkluzivní tvorbou (Petrů, 2000, s. 67). Vedle žánrového synkretismu patří mezi typické znaky postmoderních děl konfrontace a střetávání různých časových rovin a intertextualita (Hoffmanová, 1992).

V postmoderních textech se střetávají odlišné perspektivy a postoje. V textu se vyskytují obsahové i výrazové paradoxy a konfrontace. Pro postmoderní díla je příznačná mnohovrstevnost textu. Autor adresuje svůj text jak pro čtenáře masivního, tak pro čtenáře elitního. Při výstavbě textu se vedle hlediska konfliktnosti a střetů využívá i princip interference, splývání. V postmoderní literatuře dochází ke splývání skutečnosti a fikce, k postmoderně se řadí i romány magického realismu (Hoffmanová, 1992).

Spisovatelé hojně využívají citátů, odkazů, parafrází a aluzí. Časté je i komentování jiných textů. Díky hojnému využití citátů a odkazů má postmoderní dílo blízko k literární montáži, koláži, pastiši, parodii i plagiátu. V literárním textu se opakují varianty téhož motivu, současně může být příběh narušován odbočkami a úvahami. Běžné jsou náhlé zlomy, stříhy i nečekané návraty. Příznačná je destrukce chronologie, časové roviny jsou konfrontovány a současně se prostupují. Jedna událost může být vyprávěna v různých časových rovinách. Charakteristickým jevem je interference kódů různých jazyků, vedle sebe se může objevit spisovná i nespisovná mluva. Dochází k jazykovému experimentování a k jazykovým hrám (Hoffmanová, 1992; Nünning ed., 2004, s. 543–544).

1.2 Román Noční vlak do Lisabonu v kontextu německy psaných postmoderních románů

Příkladem postmoderního německého románu je *Parfém: Příběh vraha (Das Parfum)* od Patricka Süskinda z roku 1985. Děj se odehrává v Paříži osmnáctého století. Hlavní hrdina

se snaží vytvořit dokonalý parfém, tato touha ho dovede až k vraždám. Autor využívá postupů triviální literatury jako je detektivka a hororový příběh.

Rakouský autor Christoph Ransmayr napsal roku 1988 úspěšný román *Poslední svět (Die letzte Welt)*. Hlavní postava románu Cotta opustí civilizovaný svět císařského Říma, aby se vydal po stopách Publia Ovidia Nasa. V románu se antika prolíná se současností a mýtus se skutečností. Německým autorem postmoderních děl je i Ingomar von Kieseritzky, který popisuje groteskní situace a užívá odkazů k jiným dílům. Napsal romány *Das Buch der Desaster* a *Der Frauenplan*.

Dále se mezi německy píšící autory postmoderních děl řadí Elfriede Jelineková, Heiner Müller a Peter Handke, kteří vedle prózy tvoří především divadelní hry. E. Jelineková a P. Handke patří k nejúspěšnějším současným rakouským autorům, E. Jelineková je držitelkou Nobelovy ceny za literaturu (2004).

Román *Noční vlak do Lisabonu* má znaky postmoderního románu, řadí se k současné švýcarské literatuře. Patří mezi nejúspěšnější německy psané romány posledních let. Dále se řadí k trendu úspěšných románů s větším počtem stránek. Mezi ty patří i *Oslnění (Wie es leuchtet)* od Thomase Brussiga a *Věž (Der Turm)* od Uwe Tellkampa.

(Barner et al., 1994; databazeknih; Arndal et al., 2010)

2 Krátké představení autora

Pascal Mercier je pseudonym švýcarského filozofa a spisovatele Petera Bieriho. Narodil se 23. června 1944 v Bernu, kde roku 1963 maturoval. Poté studoval filozofii, klasickou filologii, anglistiku a indologii v Londýně a Heidelbergu. Výzkumné projekty ho zavedly na Kalifornskou univerzitu v Berkeley a na Harvardovu univerzitu.

Jako profesor filozofie pracoval v Heidelbergu (1983–1990), v Marburgu (1990–1993) a na Svobodné univerzitě v Berlíně (1993–2007). Publikoval řadu filozofických prací a článků pod jménem Peter Bieri. Nejznámější a nejčtenější je *Das Handwerk der Freiheit* (2001), kde se zabývá vůlí a svobodou. K dalším náleží *Zeit und Zeiterfahrung*, *Wie wollen wir leben?*, *Eine Erzählung schreiben und verstehen* nebo *Eine Art zu leben*.

Pod pseudonymem Pascal Mercier vydal svůj první román *Perlmanns Schweigen* (1995). Román se zabývá tím, jak žijeme naše životy před zraky ostatních. Hlavní hrdina, vědec Philipp Perlmann, nejdříve opíše práci svého kolegy, poté se bojí prozrazení a začne uvažovat i o vraždě. V druhém románu *Der Klavierstimmer* (1998) se dvojčata Patricia a Patrice po letech vrací domů, aby pochopily, proč jejich otec během koncertu zastřelil slavného operního zpěváka. Během pátrání zjistí i mnoho o sobě, kniha se zabývá vztahem k vlastní identitě. Jak autor sám v rozhovorech říká, je to téma, ke kterému se rád vrací (Reflex, 2011). V době vydání druhého románu vyšlo najevo, kdo se skrývá pod pseudonymem Pascal Mercier. To ještě zvýšilo zájem o tohoto autora (Spiegel 21/2007). Jeho první dva romány nebyly přeloženy do češtiny.

Mezinárodním bestsellerem se stal autorův třetí román *Nachtzug nach Lissabon* (*Noční vlak do Lisabonu*) z roku 2004, který byl přeložen do mnoha jazyků. O český překlad se postarala Eva Pátková, nakladatelství Plus knihu vydalo dvakrát (2011, 2015). Úspěšný román se roku 2013 dočkal filmového zpracování, v roli Gregoria se představil Jeremy Irons. V dalších rolích se objevili Jack Huston, Mélanie Laurentová a Martina Gedecková.

V roce 2007 vydal novelu *Lea*, která se zařadila mezi nejčtenější knihy ve Švýcarsku i v Německu. Dívka Lea po smrti své matky trpí, zachrání ji až zvuk houslí. Lea se pohybuje mezi genialitou a šílenstvím a její hudební nadání ji později zničí. Tragický

příběh vypráví její otec, který pro ni chtěl to nejlepší, ale naopak její zkázu dokonal. Do češtiny novelu přeložila Radka Denemarková, vyšla zde pod stejným názvem roku 2012.

Za svou prozaickou tvorbu obdržel několik literárních cen např. cenu pro německy píšící autory „Marie-Luise-Kaschnitz-Preis“ nebo italskou cenu „Premio Grinzane Cavour“ za nejlepší zahraniční román.

V roce 2014 oslavil Peter Bieri sedmdesáté narozeniny, stále publikuje články a eseje. Za filozofické dílo z roku 2013 *Eine Art zu leben: Über die Vielfalt menschlicher Würde* byl roku 2014 vyznamenán cenou „Tractatus-Preis“.

(bibliomedia; databazeknih; literapedia-bern; hanser-literaturverlage; nakladatelstviplus)

3 Noční vlak do Lisabonu

Román *Noční vlak do Lisabonu* (2004) vypráví příběh Raimunda Gregoria, profesora starých jazyků v Bernu ve Švýcarsku. Jednoho rána se při své cestě do školy setká se záhadnou ženou. Okouzlí ho způsob, jakým vysloví slovo „português“. Ten samý den narazí na knihu *Zlatotepec slov* od portugalského lékaře Amadea de Prado. Oboje ho inspiruje k tomu, aby se začal učit portugalštinu a vydal se na cestu do Lisabonu po stopách Amadea.

3.1 Žánrové vymezení románu Noční vlak do Lisabonu

Noční vlak do Lisabonu je román na rozhraní několika žánrů. Lze jej charakterizovat jako filozofický román, současně nese znaky románu iniciačního, psychologického a vývojového. Román má též znaky postmoderního románu. Pro postmoderní díla je charakteristické míšení žánrů i sblížení literatury s filozofií. Autor kromě toho využívá postupů příznačných pro detektivní román. Hlavní hrdina Raimund Gregorius neusiluje o objasnění zločinu, ale snaží se zjistit, jaký byl lékař Amadeu de Prado. Jako „svědci“ zde figurují Amadeovi příbuzní a známí, kteří o něm Gregoriově vypráví. Pátrání hlavního hrdiny je doplněno úryvky z fiktivního filozofického díla *Zlatotepec slov*, které napsal Amadeu.

Noční vlak do Lisabonu není historický román, přesto se čtenáři dozví i o historii portugalského odboje proti Salazarovu režimu. V knize sledujeme vývoj a proměnu hlavní postavy. Gregorius postupně odkrývá životní mozaiku lékaře Amadea, při tom poznává i sám sebe.

3.1.1 Noční vlak do Lisabonu jako postmoderní román

Postmoderní romány vznikají od šedesátých let dvacátého století, první postmoderní texty byly napsány v šedesátých letech v USA. Inspirací je jim multikulturní svět, čerpají z různých kulturních, literárních a jazykových zdrojů. Romány poukazují na pluralismus, rozmanitost a variabilitu. Neuznávají pouze jednu pravdu, v knihách se vyskytuje více názorů a pohledů na skutečnost. Zdůrazňují stylovou různorodost a hravost. Spisovatelé při

psaní využívají starší literární díla, filmy apod. Typická je vícevrstevnatost textů, intertextualita a citátovost (Holý, 2013, s. 908–909).

Díky hojnému využití citátů a odkazů má postmoderní dílo blízko k literární montáži, koláži, pastiši, parodii i plagiátu. Časté jsou motivy labyrintu, zrcadla, masky. Postmoderní texty využívají postupů různých žánrů, spojují „vysoký“ a „nízký“ styl, „vysokou“ kulturu a populární kulturu (Nünning ed., 2004, s. 543–544). Postmoderní román je možné číst např. jako napínavý příběh, za kterým se skrývá hlubší myšlenkové poselství (Holý, 2013, s. 908–909).

K autorům postmoderních děl patří J. Barth, N. Mailer, T. Pynchon, R. Coover, J. Fowles a U. Eco. Z českých autorů stojí za zmínku J. Kratochvíl, D. Hodrová, M. Urban a V. Macura. Příkladem postmoderního německého románu je *Parfém: Příběh vraha* od P. Süskinda. Dále se mezi německy píšící autory postmoderních děl řadí E. Jelineková, H. Müller a P. Handke.

Příběh románu *Noční vlak do Lisabonu* se odehrává zároveň v přítomnosti i minulosti. Gregoriův příběh je zasazen do současnosti a je prokládán příběhem zemřelého lékaře Amadea. Gregoriova část je tak prokládána různě dlouhými texty, které jsou psané jiným typem písma. Amadeova část je psaná ich formou, vypráví ji sám Amadeu, tedy personální vypravěč. Gregoriův příběh vypráví nadosobní vševědoucí vypravěč, který užívá er formu. Gregoria k cestě do Lisabonu inspiruje fiktivní kniha *Zlatotepec slov*, kterou Amadeu napsal. Gregorius při své cestě narazí i na další Amadeovy zápisky a dopisy.

V románu je mnoho odkazů i na existující literární díla. Jedná se o knihy, které si Gregorius v antikvariátech prohlíží, které si na cestě čte nebo o nich během své cesty přemýšlí. Patří mezi ně bible, *Hovory k sobě* od M. Aurelia, *Ilias* a *Odysea* od Homéra, *Kniha neklidu* od F. Pessoa a díla dalších autorů. *Hovory k sobě* od M. Aurelia cituje Gregorius ve svém dopise řediteli školy na začátku románu. *Kniha neklidu* mu připomíná hádku s bývalou manželkou, kterou zapříčinila jedna věta z této knihy. Bible je v textu zmíněna u obou protagonistů několikrát. Gregorius i Amadeu milují její poetický jazyk, vnímají ji především jako dlouhou báseň.

Čtenář se společně s Gregoriem dozvídá o historii portugalského odboje proti Salazarovu režimu, do kterého se zapojil i doktor Amadeu. V románu se tak prolínají skutečné reálné osoby a události s fiktivními. Román *Noční vlak do Lisabonu* není historický román, historické události v něm nejsou detailně líčeny, spíše zůstávají v náznacích. Lékař Amadeu de Prado je fiktivní postava. Jeho vyobrazení působí tak věrohodně, že to může leckoho zmást. Pokud by se čtenář chtěl o historii Portugalska dozvědět více, musel by čerpat i z jiných zdrojů.

Román má složitou nelineární kompozici. Zatímco Gregorius sedí ve vlaku a jede do nového města za novými zážitky, jeho myšlenky zůstávají v minulosti a v Bernu. Hlavní hrdina několikrát vzpomíná na své dětství a na bývalou manželku. Některé vzpomínky, především křivdy a sny z minulosti, se vrací. Román začíná setkáním s tajemnou Portugalkou. Záhadná žena se v příběhu už neobjeví, ale Gregorius na ni a na způsob, jakým vyslovila slovo „português“, často vzpomíná. Gregorius čte knížku *Zlatotepec slov*, později i další Amadeovy zápisky a dopisy, které mu věnují lidé, co ho znali. Lidé mu o něm vypráví, v jejich vzpomínkách se některé informace opakují. Amadeu ve své knížce vzpomíná na dětství a na své rodiče. Děj románu se tak odehrává v několika časových rovinách, které se navzájem prostupují.

V románu se střetává minulost se současností, mrtvé jazyky s živými, Švýcarsko s Portugalskem a Bern s Lisabonem. Prolínání odlišných jazyků a kultur patří ke znakům postmoderního románu. Gregorius nejdříve opustí Bern a odjede vlakem do Lisabonu, vrátí se do Bernu, doma se zdrží pouze dva dny a vydá se zpět do Lisabonu, aby ho na konci knihy opět opustil a jel do Bernu. Gregoriův příběh se odehrává během několika týdnů, přesto hlavní hrdina zažije mnoho věcí. „ (...) a Gregorius nemohl uvěřit, že uplynuly teprve tři dny od chvíle, kdy potkal záhadnou Portugalku na Kirchenfeldském mostě“ (Mercier, 2015, s. 67)¹ diví se hlavní hrdina na straně šedesát sedm. Spolu s ním se tomu diví i čtenář románu.

¹ „ (...) und es fiel Gregorius schwer zu glauben, daß erst drei Tage vergangen sein sollten, seit er der rätselhaften Portugiesin auf der Kirchenfeldbrücke begegnet war“ (Mercier, 2006, S. 78).

Důležitým tématem románu je jazyk. Gregorius je klasický filolog, učí latinu, řečtinu a hebrejštinu. Jeho mateřským jazykem je němčina, na své cestě používá francouzštinu, portugalštinu a angličtinu. Gregorius uvažuje o slovech a jazyku, učí se novou řeč, portugalštinu. O slovech a o portugalštině přemýšlí ve svých zápiscích i Amadeu. Román *Noční vlak do Lisabonu* napsal autor v německém jazyce. V textu je mnoho vět i v jiných jazycích, především v portugalštině. Román pochopí i čtenáři, kteří portugalštinu neovládají. Význam portugalských vět se dá odvodit z kontextu, obvykle je vedle těchto vět překlad. „»Amadeu,« řekl do ticha a pak ještě jednou: »Amadeu. *O sacerdote ateu*. Kněz ateista«“ (Mercier, 2015, s. 122).² U anglických a francouzských vět naopak překlad chybí. „»Attendez!« Pronesla žena“ (Mercier, 2015, s. 110).³ Střetání kódů různých jazyků je jev charakteristický pro postmoderní romány.

Jak již bylo uvedeno dříve, v románu se prolínají postupy různých žánrů: filozofický román, iniciační román, vývojový román, psychologický román i detektivní román. Postmoderní romány se inspirují „vysokou“ i populární kulturou. Mercierův filozofický román napodobuje žánry populární literatury, konkrétně thriller a detektivní román. Důležitá je filozofická složka díla, román napsal profesor filozofie. I pro tu platí, že se některé myšlenky opakují. Podobné otázky o životě si klade Amadeu i Gregorius.

Postmoderní romány zdůrazňují odlišnost postojů a perspektiv jednotlivých postav. To můžeme najít i v románu *Noční vlak do Lisabonu*. Jinak Amadea vnímá jeho sestra, jinak jeho stará láska a jinak se vnímal on sám. Díky této mozaiky se snaží sesbírat a pochopit Gregorius. Zajímavou postavou je Gregoriův oční lékař Doxiades, s kterým si Gregorius často telefonuje. Řek Doxiades dovede vše racionálně a jednoduše popsat. Neláme si hlavu s věcmi, které trápí Gregoria a trápily i Amadea. Pro něj je samozřejmé, že ho lidé nevidí takového, jaký opravdu je. „»Máte dojem, že vás lidé vidí, jaký jste?« Řek se hlasitě rozesmál. »Jistěže ne!«“ (Mercier, 2015, s. 93).⁴

2 „»Amadeu,« sagte er in die Stille hinein, und dann noch einmal: »Amadeu. *O sacerdote ateu*. Der gottlose Priester«“ (Mercier, 2006, S. 139).

3 „»Attendez!« sagte die Frau“ (Mercier, 2006, S. 126).

4 „»Haben Sie den Eindruck, daß die Leute Sie sehen, wie Sie sind?« Der Grieche brach in lautes Lachen aus. »Natürlich nicht!«“ (Mercier, 2006, S. 107).

3.1.2 Noční vlak do Lisabonu jako filozofický román

Filozofické romány vznikají díky sblížení filozofie a literatury. Filozofické romány obvykle píše aktivní filozofové či spisovatelé s filozofickým vzděláním a znalostmi. Pascal Mercier, vlastním jménem Peter Bieri, vystudoval filozofii, pracoval jako profesor filozofie na několika univerzitách a pod jménem Peter Bieri vydal řadu filozofických prací.

Autoři filozofických románů se formou fiktivních příběhů vyjadřují k filozofickým problémům, ke světu a k životu. Časté jsou úvahy o smyslu života, o zdání a pravdě či o realitě a iluzi. Úvahová a narativní složka díla spolu kooperují, typické je využití eseje. Důležitá je schopnost (kritické) reflexe lidské existence a problematizace reality. K častým motivům patří cesta, putování, prozření, soud či trest (Mocná et al., 2004, s. 203).

Filozofický román vznikl v 18. století ve Francii v kontextu osvícenského racionalismu. K filozofickým románům tohoto období patří Voltairův *Candide neboli Optimismus* a Diderotův *Jakub Fatalista*. Z německých autorů psali filozofické romány J. K. Wezel a C. M. Wieland. K autorům filozofických románů první poloviny 20. století patří J. P. Sartre, A. Camus a A. De Saint-Exupéry. Z německy píšících autorů stojí za zmínku H. Broch (*Náměsíčníci*), H. Hesse (*Stepní vlk*), R. Musil (*Muž bez vlastnosti*) a T. Mann (*Kouzelný vrch*). Z českých autorů se tomuto žánru věnoval K. Čapek (noetická trilogie *Hordubal*, *Povětroň*, *Obyčejný život*) a M. Kundera (*Nesmrtelnost*) (Burdorf et al., s. 584; Mocná et al., 2004, s. 203–205).

Román *Noční vlak do Lisabonu* můžeme charakterizovat jako filozofický román. Hlavní hrdina Raimund Gregorius narazí v antikvariátu na útlou knížku *Um Ourives das Palavras* (*Zlatotepec slov*), kterou napsal portugalský lékař Amadeu Inácio de Almeida Prado. Kniha ho přivede nejen do světa portugalské diktatury, ale i do světa filozofických úvah o životě a světě. V *Zlatotepci slov* jsou delší pasáže, kratší pasáže i pasáže skládající se pouze z jedné věty. Jako motto se celým románem nese věta „Pokud je to tak, že můžeme žít jen malou část z toho, co je v nás – co se stane se zbytkem?“ (Mercier, 2015, s. 25).⁵

⁵ „Wenn es so ist, daß wir nur einen kleinen Teil von dem leben können, was in uns ist – was geschieht mit dem Rest?“ (Mercier, 2006, S. 29).

V Amadeových zápiscích se vyskytuje mnoho úvah o problémech mezilidské komunikace. Píše o vzdálenosti a cizotě mezi lidmi, zároveň přemýšlí, zda bychom za to neměli být vděční, protože nám oboje slouží jako ochrana. Přesto je z některých pasáží cítit osamělost i vztek. Amadeu ve své knížce uvažuje o slovech, o jejich opravdovém významu a smyslu. Kritizuje vyprázdňenost slov a používání stále stejných vyumělkovaných frází.

„Možná je to tak: Chtěl bych portugalská slova nově vysázet. Věty, které by z této nové sazby vznikly, by už nechtěly být přemrštěné a šroubované, nechtěly by být exaltované, vyumělkované a chtěné. Musely by to být archetypální věty portugalštiny a tvořily by její střed, takže člověk by měl pocit, že vznikly přímo, bez oklik a bez znečištění, z průzračné, diamantové podstaty tohoto jazyka“ (Mercier, 2015, s. 34).⁶

Amadeu pracuje jako lékař. V knize se zabývá etickými otázkami. Nechat umřít vraha, nebo ho zachránit? Jak oznámit pacientovi, že umře? Sám Amadeu je vážně nemocný (aneurysma mozku) a ví, že může brzo umřít. V zápiscích uvažuje o životě a smrti, o plynoucím čase a vlastní smrtelnosti.

Častým tématem úvah je také náboženství. Amadeu se jako dítě chtěl stát knězem, ale na přání otce, který trpěl Bechtěrevovou chorobou, se stal lékařem. Amadeu nevěří tomu, co je psáno v bibli, ale miluje její básnický jazyk a metafory. Současně odsuzuje její krutost. Kvůli tomu mu lidé přezdívali kněz ateista. Amadeu ve svých textech přemýšlí o Bohu a biblických příbězích (Abrahám, Job).

„Uctívám slovo Boží, neboť miluji jeho poetickou sílu. Oškliví se mi slovo Boží, neboť nenávidím jeho krutost. Láska, je to nesnadná láska, protože musí ustavičně rozlišovat mezi zářivou silou slov a ujařmením mocnými slovy samolibého Boha“ (Mercier, 2015, s. 174).⁷

K dalším tématům patří svoboda, totalita, období dospívání, přátelství, láska, intimita či vztahy rodičů a dětí. Amadeu bilancuje svůj život, přemýšlí o svých životních zkušenostech, o minulosti a o výběru cest. Zamýšlí se nad tím, jací jsou lidé uvnitř a navenek, jak působí na ostatní. Uvažuje, zda může charakter ostatních poznat z jejich činů.

6 Viz Příloha

7 Viz Příloha

Na Amadeovy úvahy navazuje Gregorius. Amadeova knížka ho inspiruje k cestě do Lisabonu, kde se vydává po stopách lékaře Amadea de Prado. Snaží se porozumět Amadeovi a díky tomu poznat i sám sebe. „Bylo možné, že nejlepší cestou, jak se ujistit sám o sobě, bylo poznat někoho jiného a pochopit ho?“ (Mercier, 2015, s. 104).⁸ Gregoriová cesta do Lisabonu se dá chápat jako metafora cesty životem. V knize se vyskytují témata typická pro filozofický román: cesta, hledání, rozhodování, uvědomění a identita.

Gregorius opustí svůj stereotypní život a překvapí tím sám sebe. Během cesty mnohokrát přemýšlí, zda jít dál, nebo se vrátit zpět. Uvažuje o minulosti, o svých dřívějších snech a obavách, o odvaze a strachu. Přemýšlí, zda opravdu žil život, jaký si přál. I on uvažuje o vlivu nemoci na lidský život, protože kvůli krátkozrakosti se některých svých snů vzdal. Podobně jako Amadeu přemýšlí o ubíhajícím čase a bilancuje svůj život.

Stejně jako Amadeu i Gregorius přemýšlí o slovech a jazycích. Jako klasickému filologovi mu je blízká především latina, řečtina a hebrejščina. V Portugalsku je nucen domlouvat se francouzsky či anglicky, navíc se snaží naučit portugalštinu, kterou je psán i *Zlatotepec slov*. Přemýšlí o rozdílech v jednotlivých jazycích, o moci slov. Navazuje na Amadea, když uvažuje o cizotě, která se skrývá za sociálními rituály „Mohla za to jen jeho nevyspalá hlava, že to nevěděl, nebo si právě začínal uvědomovat cizotu, která tu byla vždycky, ovšem ukrytá za sociálními rituály?“ (Mercier, 2015, s. 57).⁹

Gregorius se zamýšlí na tím, jak vidíme sami sebe a jak nás vnímá okolí. Stejně jako Amadeu je ateista, bibli vnímá jako dlouhou poetickou báseň. Gregorius uvažuje o podstatě života a o odvaze jej změnit a začít naplno žít. Dále přemýšlí o tom, jaké nesčetné úrovně identity v sobě ukrýváme.

Myšlenky a moudra o životě pronáší i vedlejší postavy, ať už se jedná o očního lékaře Doxiada, nebo o postavy, které Gregorius na své cestě potká. Příkladem může být

8 „War es möglich, daß der beste Weg, sich seiner selbst zu vergewissern, darin bestand, einen anderen kennen und verstehen zu lernen?“ (Mercier, 2006, S. 119).

9 „Hing es nur an seinem übernächtigten Kopf, daß er das nicht wußte, oder war er dabei, sich einer Fremdheit bewußt zu werden, die schon immer bestanden, sich aber hinter sozialen Ritualen versteckt hatte?“ (Mercier, 2006, S. 66).

obchodník Silveira, se kterým se Gregorius seznámí ve vlaku při své cestě do Lisabonu.

„»Problém je v tom,« pokračoval Silveira, když vlak stál na nádraží ve Valladolidu, »že nemáme žádný přehled o svém životě. Ani dopředu, ani dozadu. Pokud se něco podaří, tak jsme prostě měli štěstí« (Mercier, 2015, s. 53).¹⁰

Na románu je poznat, že ho napsal profesionální filozof s filozofickým vzděláním. Dílo nese rysy příznačné pro filozofický román: úvahy o smyslu lidské existence, metafory, motivy putování a hledání či úvahy o světě. Některé znaky jsou charakteristické i pro psychologický román: Gregoriovo (ale i Amadeovo) rozjímání o sobě samém, introspekce, bilance, retrospektivy do dětství a snaha pochopit sám sebe.

3.1.3 Noční vlak do Lisabonu jako iniciační román

Iniciační román (román zasvěcení) je román, kde hlavní hrdina usiluje o mimosmyslové, esoterické poslání. Hrdinova cesta má charakter vertikální, kruhový nebo spirálový. Cílem jeho cesty je nejvyšší poznání, vnitřní očista, nalezení identity a splynutí s Bohem. Na konci iniciačního románu je hrdina zasvěcen a odchází mimo tento svět. Iniciační román v sobě nese i prvky románu vývojového a výchovného (Hodrová, 1989, s. 175–197; Pavera a Všetická, 2002, 147–148).

Trojúhelníkovou sestavu postav tvoří adept, zasvětitel a panna. Ve středu trojúhelníku je tajemná, božská bytost. Adept se vydává na cestu za poznáním, od zasvětitel dostává návod a rady. Adept směřuje směrem do středu trojúhelníku, kde dochází k jeho zasvěcení. Nejrozsáhlejší pasáže v románu tvoří adepta cesta, bloudění a zkoušky. Během cesty zažívá adept nejvíce dobrodružství a setkává se s pannou, která do příběhu vnáší milostné téma. Konec cesty a samotné zasvěcení tvoří pouhou epizodu, v některých románech chybí (Hodrová, 1989, s. 175–197; Pavera a Všetická, 2002, 147–148).

Iniciační román je románem o hledání, bloudění předchází zasvěcení. Adept je poutník a hledá něco, co bylo ukryto, zapomenuto nebo ztraceno. Adept je často zvláštní, jiný než ostatní. Adept bývá osamělý a bez přátel, hrdinova samota je předpokladem zasvěcení. Zasvětitel bývá adepotvým přítelem, učitelem a rádcem, ale opouští jej, aby adept musel jít

¹⁰ Viz Příloha

dál sám (Hodrová, 1993, s. 149).

Důležitým prvkem iniciačního románu je cesta. Údělem adepta je pohyb, skutečný i duševní. Pohyb adepta odlišuje od ostatních postav. Jeho cesta k zasvěcení spočívá v překročení hranice, v přechodu od jednoho protikladu k druhému. Výchozí prostor je známý, blízký a pozemský, nový prostor je cizí, vzdálený a nezemský. Po překročení hranice nabývá adept nových vlastností, které jsou protikladné k jeho dřívějším vlastnostem. Ostatní postavy zůstávají na svém místě, kde čekají na adeptův příchod. Adept je potkává na své cestě, oni mu radí a pomáhají, nebo ho naopak svádějí z cesty (Hodrová, 1993, s. 152–154).

K iniciačním románům patří středověké romány o hledání svatého grálu, Dantova *Božská komedie* nebo J. K. Komenského *Labyrint světa a ráj srdce*. Z německých děl tam náleží *Faust* a *Vilém Meister* od J. W. Goetheho, *Heinrich z Ofterdingenu* od Novalise nebo *Řáblův elixír* od E. T. A. Hoffmanna. Iniciační strukturu mají i některé romány z dvacátého století např. *Zámek* F. Kafky a *Kouzelný vrch* T. Manna (Hodrová, 1989, s. 175–197).

Román *Noční vlak do Lisabonu* je román s iniciačními rysy. Jako adept zde figuruje hlavní hrdina, Gregorius. Zsvětitelem se mu stává Amadeu de Prado, který už nežije, ale promlouvá k němu ze své knížky *Zlatotepec slov*. Amadeu byl v době, kdy napsal knihu, mladší než je teď Gregorius, přesto se stává jeho průvodcem a zsvětitelem. Obě postavy spojuje nespavost a problémy se zdravím (Gregoriův život ovlivňuje krátkozrakost, Amadea trápí aneurysma mozku), oba fascinují slova a jazyky, oba přemýšlí o cizotě mezi lidmi a i jiné jejich úvahy si jsou podobné. Odlišuje je místo a doba, kde žili. Odlišná je i jejich povaha a způsob, jakým žili svůj život. Amadeu je odvážnější, drzejší, vášnivější i naivnější. Amadeu se prostřednictvím knihy stává průvodcem Gregoria, když se rozhodne změnit svůj poklidný život.

Knih *Zlatotepec slov* Gregoria přiměje k cestě do Lisabonu. Gregoriova cesta má kruhový tvar. Z Bernu odjede do Lisabonu, kde dostane strach a vrátí se do Bernu. V Bernu se zdrží dva dny a jede opět do Lisabonu, který opustí na konci románu, aby se vrátil do Bernu. Bern je místo, které Gregorius dokonale zná. V Bernu, konkrétně ve čtvrti Kirchenfeld,

Gregorius vyrostl, navštěvoval kirchenfeldské gymnázium, později tam sám učil. Je to místo, kde mluví svým mateřským jazykem, němčinou. Lisabon je cizí neznámé místo, ve kterém se i Gregorius postupně stává jiným. V Lisabonu používá francouzštinu, angličtinu nebo portugalštinu, kterou se teprve začíná učit.

Gregorius je samotář, který nemá žádného opravdového přítele. Je rozvedený a žije sám. Jako typický hrdina iniciačního románu se na svou cestu do Lisabonu vydává sám. Nejedná se pouze o pohyb, ale i o duševní cestu. Gregorius opustí svůj stereotypní život, aby poznal sám sebe. Vydává se i na cestu za poznáním nového jazyka, portugalštiny. A především se za pomoci knížky a lidí snaží pochopit život a osobnost lékaře Amadea de Prado. Každý, koho potká, se mu snaží pomoci. Všechny postavy se stávají jeho pomocníky. Nejsou zde postavy, které by ho sváděly z cesty, nebo se k němu chovaly nepřátelsky. Všichni si s ním o Amadeovi povídají, dávají mu ke čtení další zápisky a dopisy, vypráví mu o něm a říkají, co vše o něm slyšeli. Postupně si Gregorius dává dohromady obraz o tom, jaký Amadeu byl. Cílem Gregorioví cesty je poznání Amadea i nalezení vlastní identity. Gregorius, adept iniciačního románu, prochází proměnou. Stává se odvážnějším a otevřenějším, změní se i jeho vzhled.

Jako „pannu“ můžeme chápat Marianu Eçaovou. Mariana Eçaová je oční lékařka. Vyšetří Gregoria, doporučí mu jiný počet dioptrií, v nových brýlích bude vidět lépe. Mariana ho přitahuje, když ji uslyší mluvit portugalsky, opět pocítí okouzlení k tomuto jazyku. „S jejím portugalským hlasem se vrátilo okouzlení, jaké cítil, když záhadná žena z Kirchenfeldského mostu pronesla slovo ‚português‘. Najednou mělo smysl, že je v tomto městě“ (Mercier, 2015, s. 70).¹¹ Při jejich dalším setkání zalituje, že si na sebe nevezal nové oblečení. Pomůže mu i v jeho pátrání po osudu Amadea. Seznámí ho se svým strýcem, který pracoval pro odboj a Amadea znal.

Román *Noční vlak do Lisabonu* má iniciační strukturu, téma zasvěcení je ale uchopeno jinak. Účelem Gregorioví cesty není splynutí s Bohem, ve středu iniciačního prostoru se nenachází božská bytost. Cílem jeho cesty je poznání Portugalska, portugalštiny a nalezení

¹¹ „Mit ihrer portugiesischen Stimme kehrte der Zauber zurück, den er empfunden hatte, als die rätselhafte Frau von Kirchenfeldbrücke das Wort ‚português‘ ausgesprochen hatte“ (Mercier, 2006, S. 80).

vlastní identity. Snaží se porozumět sobě skrze pochopení jiné osoby.

3.2 Nastínění dějové linie

Hrdina románu Raimund Gregorius je profesorem starých jazyků na gymnáziu v Bernu. Každý všední den ve tři čtvrtě na osm přechází přes Kirchenfeldský most vedoucí ke gymnáziu, kde učí. Jednoho deštivého rána při cestě do školy si všimne ženy, která stojí uprostřed mostu u zábradlí a čte dopis, který zmačká a zahodí. Gregorius dostane strach, že chce skočit, zahodí tašku plnou sešitů a rozběhne se k ní. Záhadná žena mu napíše na čelo telefonní číslo, které nechce zapomenout. Mluví francouzsky s cizím přízvukem. Gregorius se jí zeptá, jaká je její mateřština. Odpoví jediným slovem „português“. Gregorius portugalsky neumí, ale melodie tohoto slova ho tak okouzlí, že ji poprosí, aby ho zopakovala. Portugalka ho doprovází do školy, kde s ním jde i na hodinu. Sedne si na prázdnou židli vzadu v rohu, ale během hodiny se zvedne a odejde. Tajuplná žena se už v knize neobjeví.

Gregorius během hodiny přemýšlí o svých žácích, napadne ho, že oni toho mohou ještě mnoho zažít. Vezme si kabát, opustí místnost a už se nevrátí. Na katedře nechá ležet svou aktovku s knihami. Nejdříve Gregorius zajde na jídlo do luxusního hotelu Bellevue, kolem kterého několik let chodil, ale nikdy se nepodíval dovnitř. Poté zajde do španělského knihkupectví, kde objeví knížku v portugalštině, kterou napsal Amadeu Inácio de Almeida Prado a která vyšla v Lisabonu v roce 1975. Knihkupec mu přeloží název díla *Um Ourives das Palavras – Zlatotepec slov*¹² a úvodní kapitolu. Knihkupec Gregoriově knihu věnuje.

Ještě ten den si Gregorius koupí učebnice a slovníky portugalštiny. Doma si pouští desky s jazykovým kursem pro začátečníky, snaží se portugalské věty opakovat podle namluvených desek. Za pomoci slovníků a gramatik si překládá stránky Amadeovy knihy. Rozhodne se, že hned ráno odjede vlakem do Lisabonu. Cestou na vlak hodí do schránky dopis pro ředitele gymnázia.

Ve vlaku se seznámí s obchodníkem Silveirou a vypráví mu, co ho přimělo opustit školu

12 V originálu: *Ein Goldschmied der Worte*

a vydat se na cestu do Lisabonu. Silveira mu pomůže zamluvit pokoj v lisabonském hotelu. V Lisabonu se Gregorius vydává po stopách autora knihy. Zjistí, že Amadeu byl lékařem a zemřel roku 1973, rok před Karafiátovou revolucí a koncem diktatury, dva roky před vydáním jeho knihy. Knihu vydala jeho starší sestra Adriana, která bratrovi pomáhala v ordinaci. Gregorius se seznámí s ní i s Amadeovou mladší sestrou Ritou (přezdívanou Mélodie). Amadeu byl ctěný lékař do doby než zachránil život Ruiovi Luísovi Mendesovi, člověku od tajné policie s přezdívkou Řezník. Poté se Amadeu přidal k odboji. Gregorius se setká s lidmi, co byli v odboji s ním. O Amadeovi mu vypráví i jeho učitel páter Bartolomeu, který ví, jaký byl Amadeu jako mladý student. Dozví se i o Amadeových láskách, o jeho problematickém vztahu k otci a o dalších osobních věcech. Amadeu trpěl aneurysmatem a v triapadesáti zemřel na krvácení do mozku.

V Lisabonu Gregorius poznává sám sebe. Bilancuje svůj život, přemýšlí o svých vlastnostech, vzpomíná na své dřívější touhy a úzkosti a na nepodařené manželství. Seznamuje se s novými lidmi a s novým jazykem, portugalským. Změní i své oblečení. Několikrát přemýšlí o návratu domů. Jednoho rána se probudí s pocitem, že se ztrácí sám sobě. Nikomu nic neřekne a odjede domů do Bernu. Za dva dny a opět se vrátí do Lisabonu a ubytuje se ve stejném hotelovém pokoji.

V Lisabonu pokračuje v pátrání po stopách Amadea a navštěvuje jazykovou školu. Z hotelu se přestěhuje k Silveirovi. Začíná trpět závratěmi a bojí se, že to bude něco vážného. Domluví si zdravotní testy na klinice v Bernu, v Lisabonu se se všemi rozloučí a odjede. V Salamance z vlaku vystoupí. V Salamance žije Estefânia Espinhosová. Estefânia pracovala pro odboj a chodila s Amadeovým nejlepším přítelem. Amadeu a Estefânia se do sebe zamilovali a on jí pomohl utéct do Španělska. Estefânia a její pohled na události je posledním dílkem skládačky, který Gregoriově chyběl. Román končí v Bernu Gregoriovým příchodem do kliniky.

- **Konstelace postav**

Pro lepší názornost přidávám obrázek, který znázorňuje vztahy postav. V románu se vyskytuje větší množství postav, v obrázku jsou zakresleny pouze ty, které jsou zmíněny v této práci. Zároveň se jedná o postavy, které se v románu objevují nejčastěji. V obrázku je znázorněno, kdo pojí Gregoria s Bernem (Doxiades, Kägi, Natálie a Florence) a s kým se setká během své cesty. Všechny zmíněné postavy se seznámí s Gregoriem. Výjimkou je Amadeu a jeho žena Fátima, kteří už jsou po smrti. Současně Gregorius Amadea poznává díky jeho zápiskům a vyprávění ostatních, Amadeu se tak stává druhým hlavním protagonistou tohoto románu. Jména obou jsou v náčrtu zvýrazněna.

3.3 Raimund Gregorius, hlavní postava románu

Hlavní postavou románu *Noční vlak do Lisabonu* je sedmapadesátiletý Raimund Gregorius. Gregorius je klasický filolog, učí latinu, řečtinu a hebrejštinu na gymnáziu v Bernu. Studenti mu přezdívají Mundus. Gregoriovo křestní jméno působí staromódně až archaicky, zkrácená verze Mundus (význam svět) vystihuje jeho osobnost – jako filolog v sobě skrývá celé světy vědění. Klasické jazyky dokonale ovládá, nikdy v nich nechybuje. Dovede z hlavy citovat pasáže ze starých textů. Je znám jako spolehlivý, předvídatelný a ve svém povolání nechybující profesor. Působí jako nudný suchar, přesto si ho žáci váží a mají jej rádi. Kolegové mu závidí jeho oblíbenost a přezdívají mu Papyrus, protože žije více ve starých textech než v reálném světě.

Gregorius vyrostl v Bernu a na bernském gymnáziu nejdříve sám studoval. Čtyři roky po maturitě se na gymnáziu vrátil jako suplující učitel a už tam zůstal. Státnice si dodělal až ve třiatřiceti, protože na něj naléhala jeho žena Florence. Promoce pro něj nebyla důležitá, naopak byl hrdý na své odborné znalosti a vědomosti, které měl i v době, kdy neměl dokončenou vysokou školu.

Gregorius strávil celý život v Bernu. Pokud město opustí, tak se vždy brzo vrací. Trpí nespavostí, je krátkozraký a nerad létá. Bojí se, že jednoho dne ztratí zrak úplně. Gregorius má rád staré věci a nelíbí se mu, že se svět mění. Miluje staré knihy, staré tramvaje a černobílé televizory. Rád hraje šachy. Na svém kontě má hodně peněz, protože nic neutrácí. Oblečení pro něj není důležité a obchody s oblečením téměř nenavštěvuje. Nosí těžké brýle s tlustými obroučky, vytahané manšestrové kalhoty, obnošené sako a hrubé svetry. Gregorius má málo vlasů, pleš, šedé vousy a vypadá trochu zanedbaně.

Gregorius je inteligentní, zodpovědný a poněkud úzkostný knihomol. Trochu závidí těm, kdo jsou odvážnější než on. Nerad setkává své bývalé žáky, kteří už žijí jinde, a ptají se ho, zda je stále v Kirchenfeldu. Tato setkání mu navíc připomínají, že stárne. Gregorius je znám svým přehledem a odbornými znalostmi, patří k oblíbeným učitelům. „»A později jsem ještě někoho slyšel o vás mluvit. Znělo to, že jste chodící naučný slovník.«

Knihkupec se zasmál. »Vysloveně oblíbený naučný slovník« (Mercier, 2015, s. 25).¹³
On sám se bojí, že na lidi působí jako nudný patron.

Gregorius nechtěl být vždy klasickým filologem, během dospívání měl odvážnější plány. Lákaly ho země Orientu a chtěl se stát orientalistou. Koupil si perskou gramatiku a plánoval, že se po maturitě přestěhuje do Isfahánu. Ucházel se o místo domácího učitele v Isfahánu, kterého hledal pro své děti švýcarský průmyslník. V noci se mu ovšem začaly zdát zlé sny o rozpáleném pouštním písku, který se mu usadil na brýlích. Gregorius ve snu nic neviděl, písek mu roztavoval skla a zažíral se mu do očí. Sen se stále vracel, Gregorius dostal strach, vrátil perskou gramatiku a do Isfahánu neodjel. Jeho krátkozrakost patří mezi důvody, proč málokdy opouští Bern. Rád žije někde, kde to dobře zná.

„Tady strávil celý život, tady se vyznal, tady byl doma. To bylo důležité pro někoho, kdo byl tak krátkozraký jako on. Pro někoho jako on bylo město, v němž bydlel, cosi jako ulita, útulná jeskyně, bezpečné doupě. Všechno ostatní znamenalo nebezpečí. Pochopit to dovedl jen někdo, kdo měl podobně tlustá skla“ (Mercier, 2015, s. 26).¹⁴

Gregoriův otec pracoval jako hlídač v muzeu, kde si krátil čas čtením knih. Četl vše, co se mu dostalo do rukou. Gregorius po něm lásku ke knihám zdědil. Jeho matka naopak knihy téměř nečetla a pro vášeň svého manžela a syna neměla pochopení. Pro Gregoria jsou knihy důležité, své problémy řeší útekem do knih. Miluje knihkupectví a antikvariáty, kde tráví mnoho času. Každé nové město se snaží poznat prostřednictvím knih. Vždy, když někam přijede, navštíví co nejvíce antikvariátů a knihkupectví, aby díky nim navázal kontakt s městem. Dokonce posuzuje lidi podle toho, zda čtou knihy.

„Existovali lidé, kteří četli, a pak existovali ti druzí. Jestli je někdo čtenář, nebo nečtenář – to se poznalo rychle. Mezi lidmi neexistoval větší rozdíl než tenhle. Lidi se divili, když to tvrdil, a leckteří kroutili hlavami nad takovou přemrštěností. Ale bylo to tak. Gregorius to věděl. Věděl to“ (Mercier, 2015, s. 84).¹⁵

Gregorius je rozvedený a bezdětný. Ženatý byl jednou, manželství s Florence vydrželo pouze pět let. Florence byla jeho žákyně, kvůli němu se přihlásila na nepovinnou

13 „»Und später einmal hörte ich noch jemanden von Ihnen sprechen. Es klang, als seien Sie ein wandelndes Lexikon.« Er lachte. »Ein ausgesprochen beliebtes Lexikon« (Mercier, 2006, S. 29–30).

14 Viz Příloha.

15 Viz Příloha

hebrejštinu, kde si sedla do první řady. Gregorius nic nepoznal a navíc ho nenapadlo, že by se o něj mohla zajímat mladá a hezká studentka. Rok po její maturitě na sebe narazí a začnou spolu chodit. Po svatbě zjistí, že se k sobě nehodí. Gregoriovi jsou blízké klasické jazyky, Florence španělština a francouzština. Florence nechápe jeho obavy, jeho strach z létání a nerozumí jeho lásce ke starým věcem. Líbil se jí jako učitel, ale nikdy do něj nebyla opravdu zamilovaná. Jako žákyni se jí líbilo, že nosí obnošené oblečení, jako manželce jí to brzy začne vadit. Gregorius naopak nechápe Florence, nerozumí si s jejími přáteli a kolegy. Gregorius má více vědomostí než oni a dává to okatě najevo. Na svou ženu tím dojem neudělá, naopak jí jeho chování naštvě. Jejich vztahu uškodí i to, že ho Florence oslovuje přezdívkou Mundus.

Raimund Gregorius žije mnoho let sám, od jeho rozvodu s Florence uplynulo už devatenáct let. Tento samotářský intelektuál vede poklidný život se zaběhlými zvyky. Každý všední den ve stejný čas kráčí ke gymnáziu, kde učí. Žije ve městě, ve kterém vyrostl, a učí na gymnáziu, kde sám studoval. Jednoho dne se rozhodne opustit svůj stereotypní život a práci, vydá se na cestu do Lisabonu a začne se učit portugalštinu. Tímto rozhodnutím překvapí sám sebe.

V románu se uplatňuje charakteristika přímá i nepřímá. Vypravěč explicitně pojmenovává Gregoriovy vlastnosti, zároveň popisuje jeho jednání v různých situacích. Dále autor využívá charakteristiku vnitřní i vnější. Vykreslena je Gregoriova osobnost, popsán je i jeho vnější vzhled, především oblečení a brýle. Postava Gregoria je v románu detailně vylíčena. Víme, jakou má profesi a vzdělání, kde bydlí, i jací byli jeho rodiče. Známe jeho věk a rodinný stav. Jedná se o postavu kladnou, plastickou a vývojovou. Víme, jaké má názory, touhy a čeho se bojí. Gregorius uvažuje o svých úmyslech a pocitech, dovede být sám k sobě kritický. V románu sledujeme, jak se díky vlivu nového jazyka, nové kultury a nových zážitků postupně mění.

Raimund Gregorius je postava sympatická, pro čtenáře je snadné se s ním ztotožnit. Gregorius sice navenek působí jako obyčejný suchar, ale v knize je vylíčen i jeho bohatý vnitřní život, obavy a sny. Díky tomu působí na čtenáře lidsky a oni postavu chápou, když

sledují jeho cestu za poznáním sama sebe. Některé čtenáře může inspirovat ke změně svého života, jiné k učení se dalšímu cizímu jazyku nebo k cestě do ciziny.

3.3.1 Vývoj postavy

Prvním impulsem ke změně života je záhadná Portugalka. Způsob, jakým vysloví slovo „português“ Gregoria okouzlí. Portugalka ho doprovází do školy, kde s ním jde i na vyučování, během hodiny se zvedne a odejde. Gregorius si prohlíží své žáky, závidí jim, že mají celý život před sebou. Vezme si kabát, opustí místnost a už se nevrátí. „Když byl most na dohled, měl Gregorius zvláštní, stejnou měrou znepokojivý jako osvobodivý pocit, že se totiž ve věku sedmapadesáti let právě chystá poprvé vzít svůj život zcela do vlastních rukou“ (Mercier, 2015, s. 20).¹⁶

Gregoriova cesta za novým životem začíná už v samotném Bernu. V noci se ve svém bytě učí portugalštinu a překládá si Amadeovy úvahy. Přemýšlí, že ještě může couvnout, může si vymyslet nějaký důvod, proč odešel ze školy předchozí den dříve a nechal si tam věci. Přemýšlí o svém věku, už nechce dál žít jednotvárným životem. A tak si sbalí věci, napíše dopis řediteli školy a hned ráno sedne do vlaku.

V románu vidíme, jak se z introvertního předvídatelného knihomola stává otevřený společenský člověk. Gregorius se střetává s lidmi, ptá se jich na Amadea. Je zvědavý, klade mnoho otázek, zároveň se sám stává otevřenějším. Seznamuje se s novými lidmi, svěřuje se jim, mluví i o osobních věcech jako je jeho sen o Isfahánu nebo nepodařené manželství. Gregoria trápí, že nikdy neměl opravdového přítele, že je mezi ním a ostatními vždy odstup. Přesto s lidmi v Lisabonu naváže blízké vztahy, oni si zvyknou na jeho návštěvy a na konci románu jim je líto, že Gregorius odjíždí.

Změní se i jeho vzhled. Gregoriově se po příjezdu do Lisabonu rozbijí brýle a on je nucen koupit si jiné. Gregorius celý život nosil těžké brýle s tlustými skly. Nové brýle jsou lehké, mají tenčí skla, červené obroučky. Gregorius v nich lépe vidí a lépe vypadá. Svět je

16 „Als die Brücke in Sicht kam, hatte er das sonderbare, ebenso beunruhigende wie befreiende Gefühl, daß er im Begriff stand, sein Leben im Alter von siebenundfünfzig Jahren zum erstenmal ganz in die eigenen Hände zu nehmen“ (Mercier, 2006, S. 23–24).

najednou jasnější a barvy ostřejší. Zároveň má problém si na to zvyknout, tlustá stará skla sloužila jako bariéra před vnějším světem. „Ale svět byl blíž a byl vtíravější, vyžadoval od člověka víc, aniž by bylo jasné, v čem jeho požadavky spočívají“ (Mercier, 2015, s. 95).¹⁷ Nové brýle se najednou nehodí k obnošenému oblečení. Gregorius po dlouhé době vstoupí do obchodu s oblečením, kde mu nadšené prodavačky pomohou s výběrem oblečení. Gregoria ta změna vyděsí a tašku s novým oblečením položí k hromadě odpadu, nakonec se pro ni ale vrátí.

K dalším změnám patří způsob, jakým Gregorius mluví. Ke klasickým jazykům se hodila pomalá výslovnost, k portugalštině ne. Gregorius se snaží napodobit způsob, jakým Portugalci mluví, jakoby měli stále naspěch. K novému jazyku a k novým lehkým brýlím už se nehodí jeho dřívější pomalá a těžkopádná chůze. I jeho kroky se stávají lehčí a rychlejší.

Gregorius se poprvé v životě chová spontánně. Spontánní je jeho odchod ze školy i jeho cesta. Gregorius býval dříve vždy racionální, v Lisabonu se rozhoduje mnohem více podle svých pocitů. Brzo po příjezdu do Lisabonu se jde projít na hřbitov. Zde nalezne Amadeův hrob. Během jeho pátrání mu náhody pomohou víckrát. Také se naučí více důvěřovat lidem. Zavolá do Bernu své studentce, kterou skoro nezná, aby mu poslala nějaké knihy. I to se ukáže jako správné rozhodnutí. „Rozhodlo o zavolání právě to, že pro ně nemluvalo nic a proti němu všechno?“ (Mercier, 2015, s. 207).¹⁸ V Lisabonu zkouší věci, které ho v dřívějším životě nenapadly, např. vykouří první cigaretu svého života.

Gregorius o své cestě často pochybuje, několikrát přemýšlí o návratu do Bernu. Strach ho přepadá hlavně večer a v noci, zdají se mu zvláštní sny, několikrát volá v noci na letišti, kde to nikdo nebere. Ráno za světla se už nebojí. Občas má strach i ve chvíli, kdy se má s někým setkat, například s Amadeovou sestrou. Gregorioví se stýská po stereotypním

17 „Aber die Welt war näher und bedrängender, sie verlangte mehr von einem, ohne daß klar war, worin ihre Forderungen bestanden“ (Mercier, 2006, S. 109).

18 „War es das gewesen, was die Sache entschieden hatte: daß nichts dafür sprach und alles dagegen?“ (Mercier, 2006, S. 235).

životě v Bernu, zároveň je rád, že ho opustil. Odvaha a odhodlání se u něj střídají s obavami a nejistotou.

Gregorius díky svému pobytu v Lisabonu získá nové zážitky a zkušenosti. Pozmění některé své postoje a názory. Cesta obohatí jeho život, včetně vnitřního života. Objeví krásy jiné země. Seznámí se s jinou kulturou a naučí se nový jazyk. Poznává osoby s odlišným způsobem myšlení a jiným životním rytmem. Na druhou stranu i on ovlivní lidi, se kterými se setká. Gregorius se svou povahou a bernskou mentalitou může být zdrojem inspirace pro Portugalce. Jeho přítomnost a otázky donutí Amadeovy příbuzné a známé se na chvíli zastavit a vrátit k uplynulým událostem. Pro některé to může být úleva i určitý způsob terapie o minulosti s Gregoriem mluvit.

3.3.1.1 Proměna charakteru postavy v závislosti na dějové linii a časoprostoru románu

Děj románu se odehrává v průběhu několika týdnů, od zimy do jara. Výchozím bodem Gregoriové cesty je Bern, přehledné a bezpečné místo, které Gregorius dobře zná. Je to místo, kde je Gregorius Mundusem. Díky větám z knihy *Zlatotepec slov* zjistí, že už nechce být dál předvídatelným Mundusem. Bern opustí a vyrazí vlakem přes Ženevu, Paříž a Irún do Lisabonu.

„Tak tohle je teda Lisabon, město, do kterého přicestoval, protože při pohledu na své žáky náhle spatřil svůj život z jeho konce a protože se mu do rukou dostala kniha portugalského lékaře, jehož slova zněla, jako by byla určena jemu“ (Mercier, 2015, s. 68).¹⁹

V Lisabonu se vydává po stopách Amadea. Jedním z míst, které navštíví, je modrý dům, kterému lidé přezdívali modrá ordinace. Je to dům, ve kterém měl svou ordinaci Amadeu. V budově stále žije jeho sestra Adriana, která mu v ordinaci pomáhala. Adriana se nikdy nesmířila s bratrovou smrtí, třicet let od jeho pohřbu stále drží smutek a nosí černé oblečení. Adriana působí přísně a chladně, vždy se ovládá. Modrý dům vypadá jako svět, kde se zastavil čas. Adriana nevlastní telefon a vybavení domu je stále stejné, jako když ho obýval Amadeu. Adriana v domě žije sama se svými vzpomínkami na bratra. Její pohled na Amadea je plný obdivu. Amadeu Adrianě zachránil život, když se dusila, a jeho sestra ho

¹⁹ Viz Příloha

začala zbožňovat. Gregoria děsí, že místo připomíná svatostánek, současně má pocit, že se tam Amadeovi více přiblížil. Během svého pobytu Adrianu navštíví vícekrát a naučí se s touto přísnou ženou jednat. Adriana mu pustí nahrávku s Amadeovým hlasem a dá mu jeho další poznámky a dopisy.

Gregorius se během své cesty naučí jednat s různými typy lidí. Naučí se v lidech číst a přizpůsobovat své otázky situaci. Další osoba, se kterou má Gregorius nejdříve problém komunikovat, je João Eça. João Eça pracoval pro odboj a Amadea znal. Eça bydlí v domově pro seniory. Počáteční ledy prolomí jejich společná vášeň pro šachy. Gregorius u něj vykouří svou první cigaretu a dozví se další detaily z Amadeova života. Eçův pohled na něj je jiný než Adrianin, je i o něco kritičtější, postava Amadea ale začne mít reálnější obrysy. Gregorius Eçu chodí navštěvovat každou neděli.

Gregorius zjistí, že Amadeu navštěvoval jako student lyceum, kde se vyučovaly klasické jazyky, klasické jazyky se tak stávají spojujícím prvkem mezi oběma protagonisty. Navštíví zchátralou opuštěnou budovu lycea, aby viděl místo, kde strávil Amadeu dospívání. Poté zajde za Amadeovým učitelem, páterem Bartolomeem, se kterým se Amadeu přel o biblických textech a o náboženství. Páter měl Amadea i jejich diskuze rád, dokonce na přání Adrianu vedl jeho pohřeb.

Gregorius je v Lisabonu přibližně dva týdny, když se jednoho rána probudí a odjede zpět do Bernu. Nemá rád létání, přesto letí letadlem do Curychu, z toho se dá soudit, že chce být doma co nejrychleji. Touha po domově ho ale přejde, jakmile se tam vrátí. „Usnul s pocitem, že se mu nezdařil ani Lisabon, ani Bern. A že už neví, jaké to je, když se člověku nějaké místo zdaří“ (Mercier, 2015, s. 249).²⁰

Po návratu do Lisabonu se nastěhuje k Silveirovi. Mnohem více sní. Rozpadlá budova lycea je plná prachu, krys a netopýrů, Gregorius ji ale často navštěvuje. Čte si tam bibli a prohlíží obrázky Isfahánu. Gregorius se nechce ve skutečnosti přestěhovat do Isfahánu, pouze o něm rád sní. Kromě portugalštiny se učí i perštinu.

²⁰ „Er schlief mit dem Gefühl ein, daß ihm sowohl Lissabon als auch Bern mißlingen. Und daß er nicht mehr wußte, wie es war, wenn einem ein Ort nicht mißlang“ (Mercier, 2006, S. 282).

Gregorius začíná trpět závratěmi. Má strach, který je nejspíš umocněn čtením *Zlatotepce slov*, kde Amadeu uvažuje o smrti. Jeho pátrání ho přivede do Coimby, kde si během návštěvy knihovny nemůže vzpomenout na jedno slovo z Homéra a to ho vyděsí ještě více. Navíc se dostaví další závratě. Na konci románu opouští Lisabon, aby se vrátil do Bernu, kde ho čeká lékařské vyšetření. Román začal za deště na Kirchenfeldském mostě, deštěm i končí, když Gregorius vstupuje na kliniku. „Pak vešel dovnitř. Když se za ním zavřely dveře, začalo pršet“ (Mercier, 2015, s. 442).²¹

3.3.2 Raimund Gregorius jako postava „předdefinovaná“ jazyky a kulturami

Raimund Gregorius žije ve Švýcarsku, v Bernu, konkrétně v městské části Kirchenfeld. Vyrostl tam a místo nikdy na delší dobu neopustil. Gregoriova mateřština je němčina. Němčina je jazyk, v kterém Gregorius přemýšlí, v kterém se mu zdají sny a který používá v běžném životě. Jeho láskou, zaměstnáním i životním posláním jsou klasické jazyky. Ovládá i francouzštinu a angličtinu, kterými se dorozumívá, když je v cizině. Ve věku sedmapadesáti let se začne učit portugalštinu, která mu otevře nový svět.

3.3.2.1 Klasické jazyky versus mateřština

Jazyky tvoří jedno z hlavních témat románu *Noční vlak do Lisabonu*. Vedle filozofického vzdělání a cestovatelských zážitků autorovi při psaní románu pomohla i znalost jazyků. „Znalost jazyků je mimochodem další věcí, která mi při psaní *Nočního vlaku do Lisabonu* velmi pomohla. Klasické jazyky, ať už latina, nebo řečtina, hrají v mém životě výraznou roli; mám je rád, věnoval jsem se jim, četl v nich knihy. Je to osobní, procítěné a odžité“ (Reflex, 2011).

Klasické jazyky Gregoria provází celý život. Poprvé se s nimi seznámil jako žák Kirchenfeldského gymnázia, později je sám na tomtéž gymnáziu začal vyučovat. Učí latinu, řečtinu a hebrejštinu. Mezi žáky je znám jako učitel, který ve starých jazycích nikdy nechybuje. Klasické jazyky má opravdu rád, rozumí jim a rád v nich čte knihy. Staré spisy detailně zná, pasáže z nich dovede citovat z hlavy. Díky detailním znalostem klasických

²¹ „Dann ging er hinein. Als sich Tür hinter ihm schloß, begann es zu regnen“ (Mercier, 2006, S. 495).

jazyků a starých spisů si vysloužil přezdívky Mundus a Papyrus.

Gregorius je přesvědčený o tom, že i jeho „bernská ústa“ jsou stvořena pro klasické jazyky. Vyhovuje mu, že nemusí nikam spěchat, ke klasickým jazykům se hodí jeho pomalá výslovnost. I jednotlivé hlásky se mu dobře vyslovují. Ke klasickým jazykům patří i jeho obnošené oblečení, tlusté brýle a pomalá chůze. Klasické jazyky odpovídají jeho povaze a lásce ke knihám. Dovede být velice kritický k jiným učitelům klasických jazyků, pokud má pocit, že nechápu pravou krásu starých textů a klasických jazyků.

Vedle mateřštiny si i klasické jazyky pojí s domovem. Oboje používá každý den, němčina i klasické jazyky patří k jeho povolání učitele. Během cesty se mu několikrát zasteskne po mateřštině a klasických jazycích. Jsou chvíle, kdy si přeje být někde, kde se nemusí dorozumívat francouzsky, anglicky či portugalsky. Touží být zpátky ve svém bernském bytě a číst si v hebrejských či řeckých textech.

Zároveň se klasické jazyky od jeho mateřštiny liší. Řečtina ho nadchla, už když jako student gymnázia spatřil první řecká slova. Gregoriovi se líbila řecká písmena a pořád je má rád. Od té doby ho provází čtyřicet let, ale stále na něj působí orientálně a pohádkově.

Hebrejšťina ho přivedla k jeho snu o Isfahánu, který neuskutečnil. Učitel hebrejšťiny jim dal číst starozákonní knihu Job, která Gregoriovi otevřela nový svět, svět Orientu. Gregorius zatoužil stát se orientalistou. Plánoval se po maturitě do Isfahánu přestěhovat, ale kvůli jeho strachu k tomu nedošlo. Gregorius nevěří v Boha, biblické texty zkoumá filologicky, ale rád si v nich čte. Rád čte i ostatní staré texty, je to pro něj útek od jednotvárného života v Bernu. Díky četbě na chvíli opustí Bern, němčinu a současný svět a vydá se do pradávnych dob. Současně jsou pro něj staré spisy místem, kde se cítí jako doma.

Gregorius nemá rád výraz „mrtvé jazyky“. Pro něj není latina ani mrtvá ani nudná. Má rád její klid i krásu. Latina symbolizuje pradávne časy, které již uplynuly. Podobně jako latina působí na první pohled nudně, působí i Gregorius trochu nudně na své okolí. Čtenáři však vidí, že to „nudný patron“ ve skutečnosti není.

3.3.2.2 Francouzština

Ač to tak na první pohled nevypadá, francouzština je jazyk, který Gregoria doprovází celým románem. Francouzsky s portugalským přízvukem mluvila záhadná žena na Kirchenfeldském mostě, francouzsky se Gregorius na své cestě nejčastěji dorozumívá. I jeho cesta vlakem do Lisabonu vede přes Francii, konkrétně přes Paříž, Bordeaux a Biarritz. Zastávka v Paříži mu připomene Florence, která Paříž i francouzštinu milovala.

Francouzština je jiná než klasické jazyky a jiná než Gregoriova mateřština. Gregorius francouzštinu ovládá, používá ji během svého pobytu v Lisabonu, ale není mu tak blízká jako klasické jazyky. Nehodí se tolik k jeho povaze. Gregorius francouzštinu přirovnává k portugalštině. Podle něj má podobně rychlé tempo.

„Kdežto Portugalci měli pořád jakoby naspěch, podobně jako Francouzi, a proto se cítil být jim podřazený už předem. Florence tu šíleně rychlou eleganci milovala, a kdykoli slyšel, s jakou lehkostí se jí dařilo, oněměl“ (Mercier, 2015, s. 30).²²

Jak již bylo řečeno, francouzština je jazyk, který Gregoria při jeho cestě provází. Francouzsky se Gregorius baví se Silveirou, se kterým se seznámí ve vlaku do Lisabonu, francouzsky mluví s Amadeovou sestrou Adrianou i s dalšími lidmi v Lisabonu. Cestou domů se zastaví u Estefãnie Espinhosové, s kterou se dorozumívá také francouzsky. Podle toho se dá soudit, že si v portugalštině ještě není tak jistý. Díky portugalštině Gregorius poznává Amadeovo nitro, protože jeho zápisky jsou tímto jazykem psané. To, jak ho vnímají ostatní, poznává i za pomoci ostatních jazyků. Jedním z nich je francouzština.

3.3.2.3 Portugalština

Cesta hlavního hrdiny za portugalštinou začíná slovem „português“ na Kirchenfeldském mostu v Bernu. Tajuplná žena v rudém plášti mluví francouzsky s cizím přízvukem. Gregoria zaujme už její přízvuk, na kterém je poznat, že pochází z jižní Evropy. Gregorius ženu a její přízvuk popisuje velice poetickým jazykem:

„ (...) zoufalá žena, zřejmě se potácející mezi vztekem a láskou, žena v rudém koženém plášti a s pohádkově měkkým jižním přízvukem, znějícím jako nekonečně do délky protahovaný šepot,

22 Viz Příloha

který z člověka udělal komplice, už jen tím, že ho slyšel“ (Mercier, 2015, s. 14).²³

Zeptá se na její mateřštinu a ona odpoví „português“. Před příchodem do třídy ji poprosí, aby slovo „português“ řekla ještě jednou. Během celého příběhu na melodii tohoto slova mnohokrát vzpomíná.

„Hláska o, kterou překvapivě vyslovila jako u, stoupavá, zvláště zavřená jasnost ê a měkké š na konci se pro něho spojily do melodie, která zněla mnohem déle než ve skutečnosti a kterou by nejraději poslouchal celý den“ (Mercier, 2015, s. 15).²⁴

Ten samý večer se Gregorius začíná učit portugalštinu. Pouští si nahrávku s jazykovým kurzem a opakuje po ní. Pocítí, jak moc se portugalština liší od jeho mateřštiny, bernské němčiny. Švýcarsko je země, kterou později Gregoriova jazyková lektorka nazve „drsnou zemí hrdelných zvuků“. Gregorius je zvyklý mluvit pomalu, ale portugalština je rychlá. Jeho rty jsou nejdříve neobratné a těžkopádné, poté se tempu začne přizpůsobovat. Chodí po pokoji a zkouší mluvit portugalsky. Najednou pohyb a rychlé tempo vnímá jako osvobození. Ve vlaku na cestě do Lisabonu mluví Gregorius poprvé portugalsky před lidmi, je to pro něj velký okamžik. „Gregorius tenhle výjev už nikdy nezapomněl. Byla to jeho první portugalská slova ve skutečném světě a něco způsobila“ (Mercier, 2015, s. 51).²⁵

Gregorius nemá problém s porozuměním Amadeových textů, které si překládá z portugalštiny do němčiny. Název a úvodní kapitolu mu přeloží knihkupec, dále si vše překládá sám. Už první noc si ve svém bernském bytě přeloží dva úryvky. Stačí mu k tomu slovník a tabulky se slovesy v jazykových příručkách. Gregorioví pomáhá důkladná znalost latiny, dobrá paměť a jazykový cit. Celý román se odehrává v průběhu několika týdnů, Gregorius navštíví mnoho lidí, zažije několik dobrodružství a zároveň stihne přeložit větší množství filozofických úvah. Můžeme tedy říci, že je hlavní hrdina nadprůměrně inteligentní a jazykově nadaný. Zároveň mu pomáhá znalost ostatních jazyků, především latiny, ze které se portugalština vyvinula.

Zlatotepec slov je psán poetickým filozofickým jazykem. Květnatý jazyk Gregorioví při

23 Viz Příloha

24 Viz Příloha

25 „Gregorius sollte diese Szece nie vergessen. Es waren seine ersten portugiesischen Worte in der wirklichen Welt, und sie wirkten“ (Mercier, 2006, S. 59).

překlada nevadí, naopak mu vyhovuje. Nad jeho znalostmi knižních slov žasne i jazyková lektorka Cecília, protože některá slova potřebná k běžné komunikaci mu naopak chybí. Jazykovou školu začne Gregorius navštěvovat po jeho krátké zastávce v Bernu. S Cecílií má individuální hodiny. Cecília nosí stále zelené oblečení, zelené oční stíny a neustále jí je zima. Hned na první hodině mu Cecília sebere knížku s gramatikou a řekne mu, že se musí učit mluvením. Nazve Gregoria svým nejzvláštnějším žákem. „Znáte víc knižních slov než většina lidí v tramvaji, ale když chcete nadávat, nakupovat nebo zabukovat cestu, nemáte nejmenší tušení. A už vůbec nemluvě o flirtování“ (Mercier, 2015, s. 300).²⁶ Gregorius i přes všechny změny stále zůstává tím starým Mundusem, který chce, aby jeho gramatika portugalštiny byla co nejvíc podrobná, se všemi výjimkami a suchá podobně jako jeho učebnice latiny. Gramatiku používá i přes zákaz Cecílie.

Schopnost porozumět mluvené portugalštině se u Gregoria mění a závisí na vícero faktorech. Občas nerozumí, protože Portugalci mluví moc rychle, jindy se to odvíjí od jeho momentálního psychického rozpoložení. Podobně to má s mluvením. Portugalština je pro něj obtížná ve chvíli, kdy je nervózní nebo se necítí zdravotně dobře. I jeho okouzlení portugalštinou se v průběhu románu vyvíjí.

Dřívější Gregorius miloval latinu a neměl rád jazyky, které ji připomínaly, ale zároveň byly jiné než latina. Latinu považoval za krásný, klidný a vznešený jazyk. Španělština, oblíbený jazyk jeho bývalé manželky, mu vadila. Nerad slyšel, když Florence mluvila do telefonu španělsky. S portugalštinou je to najednou jinak. Po svém útěku ze školy vejde do španělského knihkupectví, které už několik let nenavštívil. Dříve tam chodil manželce pro knihy. A právě v tomto knihkupectví teď narazí na knížku *Zlatotepec slov*, která je psaná portugalštinou. „Bylo to jako latina a úplně jiné než latina, ale to ho teď už nerušilo ani v nejmenším“ (Mercier, 2015, s. 31).²⁷

Gregorius je portugalštinou nadšen po setkáním se záhadnou Portugalkou, nadšen je, když

26 „Sie kennen mehr literarische Wörter als die meisten Leute in der Straßenbahn, aber wenn Sie fluchen, einkaufen oder eine Reise buchen Wollen, haben Sie keine Ahnung. Ganz zu schweigen vom Flirten“ (Mercier, 2006, S. 339).

27 „Es war wie Latein und ganz anders als Latein, und jetzt störte es ihn kein bißchen“ (Mercier, 2006, S. 36).

mu knihkupec přečte název knihy *Um Ourives das Palavras* a nadšení trvá, když se portugalskou v noci ve svém bernském bytě začíná učit. Po příjezdu do Lisabonu o svém rozhodnutí opustit Bern pochybuje. Poté uslyší portugalskou mluvit doktorku Marianu a očarování se vrátí.

Naopak jindy ho Portugalská děsí a leká. Portugalskou se lekne, když mu portugalsky odpoví studentka Natálie Rubinová, které zavolal do Bernu, protože potřeboval poslat několik knih. Není to žádná záhada, Natáliina matka je Portugalka, ale Gregoria překvapí, že jedna z jeho žákyň mluví portugalskou. Má pocit, že se tím zmenšila vzdálenost mezi Bernem a Lisabonem. Také mu není příjemné, když mu Natálie vypráví o tom, jaký poprask jeho odchod ve škole způsobil. Gregorius v té chvíli nechce slyšet o svém bývalém životě, ze kterého utekl.

Gregorius už je v Lisabonu poměrně zabydlený, když se jednoho dne probudí s pocitem, že se ztrácí sám sobě. Zpanikaří, sbalí si věci a bez rozloučení Lisabon opustí. Na letišti zaslechne slovo „português“. V té chvíli ho slovo, které ho dříve tak zaujalo, děsí. Chce být zpátky doma v Bernu, kde to zná. Letí do Curychu, z Curychu pokračuje vlakem do Bernu. V letadle usne a uklidní se. Když ho probudí letuška, bez problémů jí rozumí a portugalsky odpoví. Jel domů, aby mohl být někde, kde může mluvit svou mateřštinou. Doma si ale opět pouští desky s jazykovým kurzem, čte Amadeovy zápisky a knihu o portugalské morové ráně, která je napsaná v portugalské. Najednou je klidný, cítí se jako někdo, kdo umí portugalskou. Gregorius se do Lisabonu vrátí. Na konci románu Lisabon opět opouští. Cecília mu před odjezdem s nadsázkou řekne, že kdyby v Lisabonu ještě nějakou dobu zůstal, tak by za chvíli mluvil jako Portugalec.

Portugalská je jazyk, díky kterému se Gregoriově otevřel nový svět. Díky portugalské se dostal do světa filozofických myšlenek Amadea de Prado i k historii portugalského odboje. Portugalská mu pomohla poznat a pochopit jiného člověka, navíc člověka pocházejícího z jiného kulturního prostředí. Pochopení jiné osoby mu pomohlo k lepšímu poznání sebe samého. Seznámil se s jinou kulturou, s jiným myšlením, s odlišným způsobem žití a s odlišným životním rytmem. Poznal nové město, Lisabon. Ovlivnilo ho setkání s novými

lidmi, kteří mají jiné životní zkušenosti, názory, sny, obavy, pochází z jiného rodinného zázemí a vyrostli v jiné zemi. Zároveň i on něčím inspiroval je.

Román *Noční vlak do Lisabonu* končí návratem Gregoria do Bernu, kde ho čeká zdravotní vyšetření. Konec románu tak zůstává otevřený, nevíme, jak vážné to s jeho zdravotním stavem je. Přesto můžeme říci, že toho za posledních pár týdnů zažil více než jiný člověk za celý rok. Pobyt v Portugalsku mu přinesl nové zážitky, rozšířil jeho obzory, postavil ho před nové výzvy, donutil ho opustit komfortní zónu a naučil ho novým věcem. Pobyt v cizině ho přiměl změnit některé své dřívější názory a postoje. Hlavní hrdina se tak sice vrací ke svému starému životu, ale on sám už je jiný. Může tento život obohatit o nové poznatky a zkušenosti, tak aby se stal barevnějším a zajímavějším.

4 Raimund Gregorius, hrdina postmoderního románu

Jak již bylo v práci zmíněno, typickým znakem postmoderních děl je intertextualita. Protagonista románu, Raimund Gregorius, přemýšlí o jiných dílech, čte si je, komentuje je a občas o nich mluví s ostatními postavami. Časté jsou úvahy o bibli, několikrát je v románu zmíněna i *Knihá neklidu* od Fernanda Pessoa.

Jako jeho protipól v románu vystupuje odvážnější, impulzivnější a vášnivější Amadeu de Prado. Zároveň oba přemýšlí o podobných věcech (viz kapitola 3.1.2). Dochází tak k neustálým variacím podobných témat. Pasáže ze *Zlatotepce slov* v románu fungují jako „text v textu“, Gregoriův příběh je těmito úryvky přerušován a současně doplňován. Gregoriův příběh je vyprávěn er formou, Amadeův ich formou. Jedním ze znaků postmoderních děl je prostupování pásma vypravěče a postav (Lederbuchová 2003, s. 119). V románu *Noční vlak do Lisabonu* k prostupování dochází u nevlastních přímých řečí a polopřímých řečí.

V Gregoriově se spojují vlastnosti typické pro protagonisty různých žánrů. Stejně jako hrdinové psychologických románů se snaží pochopit sám sebe, bilancuje, přemýšlí o dětství a je zobrazen jako plastická vývojová postava (Mocná et al., 554–555). Podobně jako hrdinové filozofických děl uvažuje o světě a životě. Zároveň připomíná postavu detektiva, který sbírá svědectví různých lidí, aby vyřešil záhadu, jaký byl Amadeu de Prado. Jako protagonista iniciačního románu se vydává na cestu, která je současně cestou za nalezením vlastní identity.

Pluralita pohledů se skrývá v samotném Gregoriově, který během cesty změní některé své výchozí postoje a názory. Navíc se chová v různých situacích odlišně. Dovede být odvážný i ustrašený, otevřený i uzavřený, impulzivní i klidný. Jeho jednání je racionální i iracionální. Gregorius využívá více jazyků. Na druhou stranu zde nedochází k interferenci spisovnosti a nespisovnosti, celý román je psán spisovným jazykem.

Lederbuchová (2003, s. 119-144) vykresluje postavu postmoderní prózy jako osobu, která se rozhodne žít mimo normovanou společnost a z reálného světa uniká do obrazu svého světa. Podobnou cestu podniká i Gregorius, když se rozhodne opustit práci váženého

profesora i svou zemi. Díky Amadeovým zápiskům se dostává do jiné doby, k Amadeovu nitru, ke složitým vztahům Amadea a jeho blízkých i do světa filozofických myšlenek. Během čtení opouští svůj život a současný svět. Ke konci svého pobytu v Lisabonu Gregorius ještě více uniká do světa snů a fantazie. Čas tráví čtením bible v rozpadlé budově plné krys, která dříve bývala lyceem. Gregorius se musí vrátit do Bernu kvůli zdravotnímu vyšetření. Během své dvoudenní zastávky v Salamance uvažuje, že by tam zůstal a učil se Španělštinu, ale to je pouze snění. Román končí v Bernu Gregoriovým příchodem na kliniku. Jak dopadne jeho vyšetření a jaký život bude Gregorius žít dál zůstává na fantazii čtenářů.

Závěr

Bakalářská práce si kladla za cíl charakterizovat hlavního hrdinu románu *Noční vlak do Lisabonu* a posoudit, jaký vliv na něj mělo seznámení s novým jazykem a s novou kulturou. Dále se práce zabývala žánrovým vymezením románu *Noční vlak do Lisabonu*.

Úvodní teoretická část práce se pokusila popsat znaky příznačné pro postmoderní literaturu, v práci byly zmíněny základní německy psané postmoderní romány. Následující kapitola se věnovala autorovi románu. Zdůrazněna byla skutečnost, že autorem je švýcarský filozof a spisovatel, který filozofické texty vydává pod vlastním jménem Peter Bieri, romány pod pseudonymem Pascal Mercier.

Podstatnou část práce tvoří třetí kapitola. Ta se nejdříve věnovala žánrovému vymezení románu. Román má rysy postmoderního románu, pro který je příznačný žánrový synkretismus. V románu se mísí znaky filozofického, iniciačního, vývojového a psychologického románu.

Vedle žánrového synkretismu se v románu vyskytují i další znaky příznačné pro postmoderní text. Patří mezi ně míšení různých časových rovin, porušování chronologie, odkazy na jiná literární díla a prolínání skutečných osob s fiktivními. K dalším rysům patří využití různých jazyků a střetání odlišných postojů a perspektiv. Ke znakům postmodernismu patří i opakování a variování podobných témat.

Román napsal profesor filozofie a filozofická složka je v textu výrazná. V románu se objevují témata typická pro filozofický román jako je hledání, cesta, rozhodování a identita. Při komparaci úvah obou protagonistů jsem zjistila, že se podobná témata objevují u obou, často v různých obměnách na vícero místech. Tím se opět dostáváme k rysům postmoderního románu.

V další subkapitole je vyvozen závěr, že *Noční vlak do Lisabonu* je román s iniciační strukturou. Hlavní protagonista zde figuruje jako adept, který se vydá na cestu, skutečnou i duševní. Impulsem je mu kniha od Amadea, Amadeu se tak prostřednictvím knihy stává jeho průvodcem a zasnětelem.

Práce obsahuje nastínění dějové linie s obrázkem komparace postav. Ostatní subkapitoly už se zaměřují na hlavního hrdinu. Postava je v románu detailně vykreslena, uplatňuje se charakteristika vnější i vnitřní a přímá i nepřímá. Gregorius je postava vývojová. Změní se jeho vzhled, povahové rysy i způsob jednání. Stane se odvážnějším, impulzivnějším, otevřenějším a naučí se jednat s lidmi.

Důležitým tématem románu jsou jazyky, věnuje se jim tedy i tato práce. Práce nejdříve srovnává klasické jazyky s Gregoriovou mateřštinou, němčinou. Klasické jazyky a němčina hlavního hrdinu provází každodenním životem, oboje si spojuje s domovem a oboje se hodí k jeho povaze. Zároveň mu staré spisy otevírají i jiný svět, orientální a cizokrajný, a to i když se starým jazykům věnuje již čtyřicet let.

Dále práce pojednává o francouzštině. Při důkladnějším čtení je to jazyk, který Gregoria provází celým románem a kterým se při své cestě nejčastěji dorozumívá. Největší prostor je však věnován portugalštině, která se stala hrdinovým impulsem ke změně života. Portugalština protagonistu přiměla opustit Lisabon, změnit rychlost mluvy a chůze. Přiměla ho změnit názor na západorománské jazyky. Portugalština mu ukázala svět filozofických myšlenek a přivedla ho k historii portugalského odboje. Díky portugalštině poznal jinou osobu, navíc pocházející z jiného kulturního prostředí. Pobyt v Lisabonu mu přinesl nové zážitky a zkušenosti. Seznámil se s novými lidmi a rozšířil tak obzory sobě i jim.

Závěrečná kapitola si kladla otázku, zda je Raimund Gregorius typický hrdina postmoderního románu. V kapitole se tak spojují poznatky z předchozích kapitol. Gregorius je postavou, která má znaky postmoderní postavy, např. nese rysy příznačné pro protagonisty různých žánrů a komentuje jiná literární díla.

Resümee

Die vorliegende Bachelorarbeit beschäftigt sich mit dem Roman *Nachtzug nach Lissabon* von Pascal Mercier (Pseudonym von Peter Bieri). Das Hauptthema der Arbeit ist der Einfluss der neuen Sprache und neuen Kultur in Bezug auf den Charakter der literarischen Figur. Die Arbeit gliedert sich in vier Kapiteln.

Das erste Kapitel befasst sich mit der Postmoderne in der deutschsprachigen Literatur. Im zweiten Kapitel ist die Aufmerksamkeit dem Autor gewidmet. Es ist bemerkenswert, dass der Autor ein Schweizer Philosoph ist.

Den Kern dieser Arbeit bildet das dritte Kapitel. Der erste Teil dieses Kapitels beschreibt Gattungen im Roman *Nachtzug nach Lissabon*. Eine Subkapitel analysiert Merkmale des postmodernen Romans, z. B. Intertextualität, Zeitsprünge, mehrere Perspektive und Kombination von verschiedenen Genres. Ich bin zu dem Schluss gekommen, dass *Nachtzug nach Lissabon* ein philosophischer Roman ist, in dem auch Merkmale des Initiationsromans, des Entwicklungsromans, des psychologischen Romans und des Krimis vorkommen. Der mittlere Teil des dritten Kapitels beschreibt Romanhandlungen welche durch die Thematik der Figurenkonstellation ergänzt werden.

Der dritte Teil des dritten Kapitels konzentriert sich auf den Hauptprotagonist, Raimund Gregorius. Es wird sein Charakter und Entwicklung untersucht. Die Arbeit vergleicht klassische Sprachen mit der portugiesischen Sprache und das Leben in Bern mit dem Leben in Lissabon. Es wird gezeigt, dass die neue Sprache einen großen Einfluss auf dem Protagonisten hatte. Dank der portugiesischen Sprache hat er die Welt der Philosophie entdeckt. Er hat auch etwas über die portugiesische Diktatur und deren Widerstand erfahren. In Lissabon hat er eine neue Sprache, eine neue Kultur und neue Leute kennen gelernt. Während seiner Reise hat er sich selbst besser erkannt.

Das abschließende Kapitel beschäftigt sich mit der Frage, ob Raimund Gregorius ein typischer Held der postmodernen Literatur ist. Das Kapitel fasst sowohl Erkenntnisse über die Postmoderne als auch über die Hauptfigur des Romans.

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura

MERCIER, Pascal. Noční vlak do Lisabonu. 2. vydání. Přeložil Eva PÁTKOVÁ. V Praze: Plus, 2015. ISBN 978-80-259-0428-2.

MERCIER, Pascal. Nachtzug nach Lissabon: Roman. 50. Aufl. München: btb, 2006. ISBN: 978-3-442-73436-8

Sekundární literatura

ARNDAL, Steffen, SØRENSEN, Bengt Algot, ed. Geschichte der deutschen Literatur Bd. II: Vom 19. Jahrhundert bis zur Gegenwart. 3., aktualisierte Aufl. München: C.H. Beck, 2010. Beck'sche Reihe. ISBN 978-3-406-59248-5.

BARNER, Wilfried, BORMANN, Alexander von, ed. Geschichte der deutschen Literatur von 1945 bis zur Gegenwart. München: C.H. Beck, 1994. Geschichte der deutschen Literatur von den Anfängen bis zur Gegenwart. ISBN 3-406-38660-1.

BURDORF, Dieter, Christoph FASBENDER a Burkhard MOENNIGHOFF, ed. Metzler Lexikon Literatur: Begriffe und Definitionen. 3., völlig neu bearbeitete Aufl. Stuttgart: J.B. Metzler, 2007. ISBN 978-3-476-01612-6.

CULLER, Jonathan D. Krátký úvod do literární teorie. Nové, rozš. vyd. Přeložil Jiří BAREŠ. Brno: Host, 2015. Teoretická knihovna. ISBN 978-80-7491-233-7.

HODROVÁ, Daniela. Hledání románu: kapitoly z historie a typologie žánru. V Praze: Československý spisovatel, 1989.

HODROVÁ, Daniela. Román zasvěcení. Jinočany: H & H, 1993. Ars poetica. ISBN 80-85787-34-2.

KLÍMA, Jan. Dějiny Portugalska. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-903-4.

LEHÁR, Jan et al. Česká literatura od počátků k dnešku. 2., dopl. vyd. Praha: NLN,

Nakladatelství Lidové noviny, 2013. Česká historie. ISBN 978-80-7106-963-8.

LYOTARD, Jean-François. O postmodernismu: postmoderno vysvětlované dětem: postmoderní situace. Praha: Filosofía, 1993. ISBN 80-7007-047-1.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

NÜNNING, Ansgar. Metzler Lexikon Literatur- und Kulturtheorie: Ansätze-- Personen-- Grundbegriffe. 3., aktualisierte und erweiterte Aufl. Stuttgart: J.B. Metzler, c2004. ISBN 3-476-01889-x.

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Lexikon literárních pojmů. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

PETERKA, Josef. Teorie literatury pro učitele. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001. ISBN 80-7290-045-5.

PETRŮ, Eduard. Úvod do studia literární vědy. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-X.

Postmodernismus v umění a literatuře: sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7.

WELSCH, Wolfgang. Naše postmoderní moderna. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-104-0.

Další zdroje

<https://www.amazon.de/Klavierstimmer-Pascal-Mercier/dp/3442726549>

<https://www.amazon.de/Perlmanns-Schweigen-Roman-Pascal-Mercier/dp/3442721350>

http://www.bibliomedia.ch/de/autoren/Mercier_Pascal/356.html

<https://www.csfd.cz/film/318601-nocni-vlak-do-lisabonu/prehled/>

<http://www.databazeknih.cz/knihy/posledni-svet-135799>

<http://www.databazeknih.cz/zivotopis/pascal-mercier-19052>

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/autoren/dem-autor-peter-bieri-zum-siebzigsten-13003516.html>

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/rezensionen/belletristik/rezension-belletristik-ein-professor-auf-der-lauer-11320226.html>

<https://www.hanser-literaturverlage.de/autor/pascal-mercier/>

http://www.literapedia-bern.ch/Bieri,_Peter

<http://www.nakladatelstviplus.cz/nocni-vlak-do-lisabonu-4/>

<http://www.reflex.cz/clanek/kultura-archiv/41544/nocni-vlak-do-lisabonu-je-metaforou-zivota-rika-spisovatel-pascal-mercier.html>

<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3470>

<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-51644751.html>

<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-7957145.html>

Příloha

Příloha obsahuje delší ukázky německého textu. Kratší ukázky jsou v práci v poznámkách pod čarou.

„Vielleicht ist es so: Ich möchte die portugiesischen Worte neu setzen. Die Sätze, die aus dieser neuen Setzung entstünden, möchten nicht ausgefallen sein und verschroben, nicht exaltiert, maniert und gewollt. Es müßten archetypische Sätze des Portugiesischen sein, die sein Zentrum ausmachten, so daß man das Gefühl hätte, sie entsprängen ohne Umweg und ohne Verunreinigung aus dem transparenten, diamantenen Wesen dieser Sprache“ (Mercier, 2006, S. 39).

„Ich verehere Gottes Wort, denn ich liebe seine poetische Kraft. Ich verabscheue Gottes Wort, denn ich hasse seine Grausamkeit. Die Liebe, sie ist eine schwierige Liebe, denn sie muß unablässig trennen zwischen der Leuchtkraft der Worte und der wortgewaltigen Unterjochung durch einen selbstgefälligen Gott“ (Mercier, 2006, S. 199).

„»Das Problem ist«, sagte Silveira, als der Zug im Bahnhof von Valladolid stand, »daß wir keinen Überblick über unser Leben haben. Weder nach vorn noch nach hinten. Wenn etwas gutgeht, haben wir einfach Glück gehabt«“ (Mercier, 2006, S. 62).

„Hier hatte er sein ganzes Leben verbracht, hier kannte er sich aus, hier war er zu Hause. Für einen, der so kurzsichtig war wie er, war das wichtig. Für einen wie ihn war die Stadt, in der er wohnte, wie ein Gehäuse, eine wohnliche Höhle, ein sicherer Bau. Alles andere bedeutete Gefahr. Nur jemand, der ähnlich dicke Brillengläser hatte, konnte das verstehen“ (Mercier, 2006, S. 30).

„Es gab die Menschen, die lasen, und es gab die anderen. Ob einer ein Leser war oder ein Nichtleser – man merkte es schnell. Es gab zwischen den Menschen keinen größeren Unterschied als diesen. Die Leute staunten, wenn er das behauptete, und manche schüttelten den Kopf über so viel Verschrobenheit. Aber es war so. Gregorius wußte es. Er wußte es“ (Mercier, 2006, S. 96).

„Das also war nun Lissabon, die Stadt, in die er gefahren war, weil er beim Betrachten seiner Schüler sein Leben plötzlich vom Ende her gesehen hatte und weil ihm das Buch

eines portugiesischen Arztes in die Hand gefallen war, dessen Worte klangen, als seien sie an ihn gerichtet“ (Mercier, 2006, S. 78).

„Die Portugiesen dagegen schienen er stets eilig zu haben, ähnlich wie die Franzosen, denen er sich deshalb von vornherein unterlegen fühlte. Florence hatte sie geliebt, diese rasende Eleganz, und wenn er die Leichtigkeit gehört hatte, mit der sie ihr gelang, war er stumm geworden“ (Mercier, 2006, S. 34–35).

„ (...) eine Frau in einem roten Ledermantel und mit einem märchenhaft weichen, südländischen Tonfall, der wie ein endlos in die Länge gezogenes Flüstern klang, das einen schon durch das bloße Anhören zum Komplizen machte“ (Mercier, 2006, S. 17).

„Das o, das sie überraschend wie ein u aussprach, die ansteigende, seltsam gepreßte Helligkeit des ê und das weiche sch am Ende fügten sich für ihn zu einer Melodie, die viel länger klang, als sie wirklich war, und die em am liebsten den ganzen Tag lang gehört hätte“ (Mercier, 2006, S. 18).

Seznam obrázků

Konstelace postav: zdroj autorka práce